

Tybinka G. Government measures of legalization of wages in Ukraine

The article highlights the main problems of legalization of wages in Ukraine, the main task of its improvement, the basic directions of development and improvement of regulatory processes of labour remuneration in Ukraine. Defined and justified components of legalization of public policy.

Key words: wage, shadow wage, the de-shadowing of wages, public policy legalization.

Тыбинка Г. Государственные инструменты детенизации оплаты труда в Украине

Выделены основные проблемы детенизации оплаты труда в Украине, определены задачи по ее совершенствованию, предложены направления развития и совершенствования регулятивных процессов оплаты труда в Украине. Определены и обоснованы составляющие государственной политики детенизации.

Ключевые слова: оплата труда, тенизация оплаты труда, детенизация оплаты труда, государственная политика детенизации.

УДК 331. 73:631

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОВАРНИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

Р. Дудяк, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

С. Бугіль, к. е. н.

Львівський національний університет ім. І. Франка

Постановка проблеми. Розвиток біржової справи не змінив основу організації функціонування біржової торгівлі, однак відбулися значні зміни, що дали змогу зробити роботу сучасних бірж ефективнішою, полегшити процес товарообігу, вдосконалити систему комунікацій. На сьогодні в нашій країні поява електронної біржі засвідчує значне зростання технічного рівня торгівлі цінними паперами, що позитивно впливає на економіку загалом. Основною перевагою електронної біржі є можливість проведення торгових операцій у будь-який час доби, а також нижчі операційні витрати. Нині широке застосування засобів автоматизації дає змогу сформувати міцну технологічну базу для удосконалення організаційного керування біржею, хоча це допомагає вирішити тільки частину проблем, пов'язаних із невідпинним зростанням обсягів інформації.

Іншою, не менш важливою проблемою діяльності біржі є ступінь її готовності до комп'ютеризації, а саме: чи готовий кожен співробітник біржі підвищити кваліфікацію, змінити технологію своєї праці; чи сформована навколо персоналу біржі відповідна інфраструктура, сервіс, що охоплює методологічне, технічне та програмне забезпечення; чи можливий перехід конкретної біржі до системного

реформування існуючої інформаційної технології. Коло проблем, пов'язаних з автоматизацією біржової діяльності, надзвичайно широке. До них належать як загальнотехнологічні завдання організації обробки інформації (формування оптимального діалогу, визначення колективних форм обробки інформації, вироблення процедур спілкування з базами даних), так і питання вибору ефективних технологічних і технічних засобів, необхідних для проведення такої роботи.

Характерною проблемою є те, що на сьогодні у сфері організації функціонування рівень автоматизації товарних бірж в Україні недостатньо високий через: відсутність вітчизняного досвіду автоматизації біржової діяльності; специфічні особливості бірж як об'єктів автоматизації; відсутність розвинутого вітчизняного ринку біржових інформаційних технологій; неможливість у більшості випадків прямого запозичення зарубіжного досвіду автоматизації діяльності бірж; невідповідність об'єкта управління до застосування придбаних програмних засобів, а також неуніфікованість біржових операцій. Трейдери зазвичай відкривають і закривають позиції протягом одного дня, спираючись на своє відчуття і розуміння поточної ситуації «на ринзі». Участь в електронній системі, де відсутнє спілкування між брокерами, для трейдерів менш приваблива. У свою чергу відмова торговців завласний кошт брати участь в електронній системі помітно знижує ліквідність електронного ринку. Є причини і психологічного характеру, що гальмують поширення електронної торгівлі. Зазначене підкреслює недостатній рівень організації функціонування та проведення біржових торгів, що призвело до зниження їх обсягів останніми роками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці, зокрема П. Саблук, О. Шпикуляк, Ю. Воскобійник, Н. Копитець, М. Гащенко, М. Малік, Р. Саблук, В. Пулім, Л. Малік, вважають, що одним із заходів, який може сприяти набуттю існуючими вітчизняними біржами рис класичних біржових інституцій, є створення Єдиної біржової системи в Україні (ЄБСУ) [2]. Досить відоме визначення біржі – як постійно діючого ринку масових замінних цінностей, який функціонує за визначеними правилами, змінюється і постійно розвивається залежно від ринкової ситуації в країні.

Про проблеми розвитку влучно висловлювався академік УААН П. Саблук, зазначаючи, що «... проблеми біржової торгівлі на ринку продукції слід розглядати, виходячи зі спаду її активності» [3, с. 178].

Відзначаючи досягнення відомих учених у висвітленні стану розвитку біржового ринку, потрібно наголосити, що сьогодні ще недостатньо вивчено гострі проблеми і причини їх виникнення. Однією з таких проблем є брак якісної статистичної інформації, тому що більшість показників вважаються комерційною таємницею бірж; не вирішене питання вдосконалення організації проведення біржових торгів та збільшення обсягів форвардних і ф'ючерських угод на аграрно-товарних біржах України. В умовах економічної кризи вирішення цих проблем дасть змогу стабілізувати біржовий аграрно-товарний ринок і прискорити його розвиток найближчими роками.

Постановка завдання. Нашим завданням був аналіз функціонування та проведення біржових торгів, дослідження економічної діяльності товарних бірж в

Україні з метою виявлення проблем їх функціонування, а також виявлення та обґрунтування оптимальних напрямів вирішення цих проблем у процесі розвитку біржової торгівлі.

Виклад основного матеріалу. У сфері організації функціонування відповідно до технології проведення торгових операцій на біржах автоматизації підлягають такі процеси: діяльність брокерських фірм з обслуговування клієнтів і підготовки супровідних документів; передання заявок від брокерських фірм на біржу; формування біржової відомості; корегування біржових відомостей; підготовка документів для реєстрації угод; використання електронних таблиць в процесі торгів; передача заявок між регіональними відділеннями біржі та біржовим центром; проведення аукціону протягом одночасних торгів; підготовка й поширення довільної текстової інформації між відділеннями біржі, біржею та брокерськими фірмами. Засоби автоматизації значно спрощують діяльність біржі, підвищують її оперативність, дають змогу збільшити кількість представлених товарів і брокерських фірм, тобто зростає оборот біржі. Для нової інформаційної технології характерні: робота користувача в режимі маніпулювання даними; інформаційна підтримка на всіх етапах проходження інформації; безпаперовий процес обробки документів; інтерактивний (діалоговий) режим виконання завдань зі широкими можливостями для користувача; можливості колективного використання документів на основі декількох персональних ЕОМ, об'єднаних в обчислювальну мережу; можливості адаптивної перебудови форми та способу представлення інформації в процесі виконання завдання.

Останніми роками з метою підвищення ефективності функціонування біржі застосовують програми автоматизації організації та проведення біржових торгів на аграрно-товарних біржах України.

На сьогодні автоматизованими є такі функції:

- збір та реєстрація заявок, що надходять на торги;
- контроль за правильністю оформлення заявок, що відповідають правилам біржі;
- збір та реєстрація клієнтських заявок;
- організація зв'язку брокера з клієнтами (продаж клієнтських заявок);
- вибір списку заявок, що відповідають конкурентному попиту та пропозиції; забезпечення можливості проведення торгів брокерами між сесіями (електронні торги);
- інформаційне забезпечення брокерських фірм та служб біржі, інформаційне забезпечення торгів.

На сьогодні широке застосування засобів автоматизації дає змогу сформувати міцну технологічну базу для вдосконалювання організаційного керування біржею.

Прагнення України інтегруватися у світову економічну спільноту, де біржові ринки відіграють значну роль в економічному розвитку та плануванні, має стимулювати подальший розвиток біржового аграрного ринку. Водночас відсутня єдина державна політика й стратегія розвитку біржового товарного ринку України, на що вказує багато фактів. Зокрема, згідно з офіційними даними кількість існуючих

товарних бірж на 1 січня 2012 року в Україні становить 503, з яких 103 універсальних (20,5 %), 318 – товарно-сировинних (63,2 %), 26 агропромислових (5,2 %) та 19 фондових (3,8 %) (рис. 1) [4].

Як показує досвід, ефективне функціонування біржового товарного ринку України неможливе без закладання відповідних нормативно-правових умов, а отже, без прийняття нової редакції Закону України «Про товарну біржу», а також законодавчих актів щодо обігу товарних деривативів та функціонування клірингових установ, без державного органу з питань регулювання його діяльності. Адже ця сфера досі регулюється старим Законом України «Про товарну біржу», хоча життя вже внесло чимало коректив.

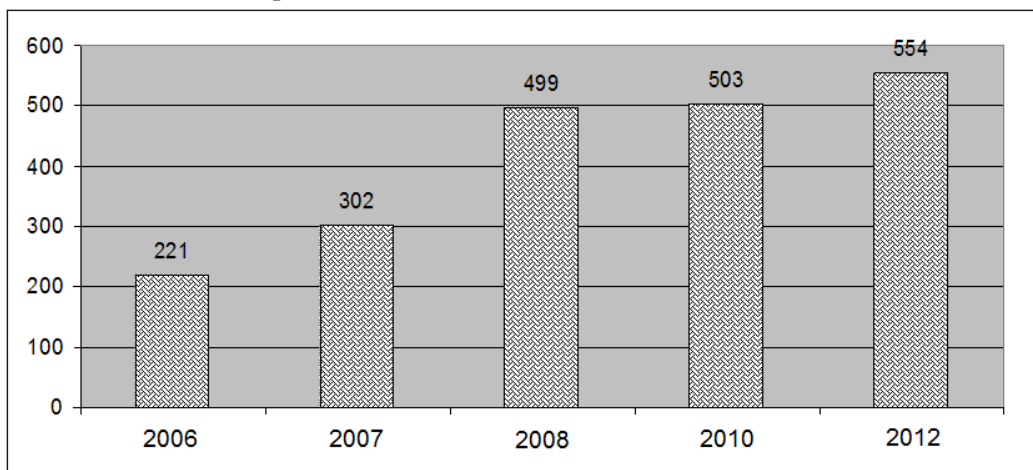

Рис. 1. Кількість зареєстрованих бірж в Україні.

Перелічені чинники сприятимуть якісному розвитку біржового товарного ринку й дадуть змогу підвищити вимоги до його суб'єктів.

Покликаючись на світовий досвід функціонування біржових ринків, варто зазначити, що більшість з-поміж існуючих в Україні товарних бірж не є класичними біржовими інституціями, оскільки досить часто їх створюють для здійснення нехарактерних для товарної біржі видів діяльності, одним з яких є реєстрація біржових угод як альтернатива нотаріального посвідчення [5].

У 2012 р. вартість укладених угод збільшилася порівняно з 2000 р. у 11,9 раза. Максимальний обсяг біржової торгівлі у 2012 р. становив 52375,3 млн гривень. Найбільшу питому вагу в структурі біржового товарообороту займають угоди на сільськогосподарську продукцію (66,8 %) та паливо (20,7 %) [3; 5].

Структура укладених угод за основними групами товарів України показана на рис. 2.

У 2014 р. спотових угод було укладено 85,7 %. У структурі цих угод найбільша частка припадала на угоди з паливом (52,0 %) та продукцією рослинництва (27,0 %), іншою продукцією (21 %). Форвардні контракти (угоди на реальний товар із відтермінованою поставкою) становили 14,3 %. Найбільша частка їх припадала на

угоди з продукцією рослинництва (72,6 %), харчовими продуктами (17,1 %), лісоматеріалами (4,4 %), іншою продукцією (5,9 %).

Рис. 2. Обсяги біржової торгівлі за видами угод у 2014 році.

В умовах економічної кризи обсяги угод біржової торгівлі за форвардними угодами у 2009–2014 роках зменшились на 25–27 % порівняно з 2005–2008 роками. Аграрно-товарні біржі залишаються тими інфраструктурними інституціями, котрі відображають існуючу кон'юнктуру ринку й спроможні захистити його учасників від сезонних коливань цін, а також збалансувати попит і пропозицію на відповідні товари, застосовуючи для цього економічно ефективні інструменти та механізми.

Аграрно-товарна біржа сприяє лібералізації економічних відносин у всіх сегментах аграрного ринку, його фінансовому оздоровленню та зростанню конкурентоспроможності [3].

Висновки. Підсумки досліджень дають підстави стверджувати, що ефективна діяльність товарної біржі можлива за наявності приміщення, обладнаного сучасною автоматизованою технікою для здійснення операцій, наявності засобів

зв'язку й інформації, методики розробки такої процедури, яка забезпечить швидке укладання угод. Сьогодні необхідна ефективна система клірингу та збору депозитів для забезпечення фінансової цілісності ф'ючерсного ринку на перспективу.

Результати аналізу стану розвитку біржового ринку України дають підстави стверджувати про наявність сприятливих передумов для виходу з економічної кризи та подальшого його розвитку з позитивною динамікою зростання обсягів біржової торгівлі за форвардними та ф'ючерсними угодами з використанням переваг зарубіжного досвіду біржової торгівлі.

Подальша інтеграція України у світовий біржовий ринок, розширення її участі у міжнародному розподілі праці можливі лише за умови подолання недоліків і негативних тенденцій, які спостерігаємо останніми роками, та орієнтації на загальносвітові тенденції розвитку.

Бібліографічний список

1. Про товарну біржу : Закон України від 10.12.1991 р. № 1956-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12).
2. Методичні рекомендації з удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування інфраструктури аграрного ринку / [Саблук П. Т., Шпикуляк О. Г., Воскобійник Ю. П. та ін.]. – К. : ННЦ «ІАЕ» УААН, 2009. – 378 с.
3. Шебаніна О. Біржовий ринок: ретроспектива розвитку, основні проблеми і напрями їх розв'язання / О. Шебаніна // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 104–109.
4. Мороз Л. Товарна біржа як суб'єкт господарювання / Л. Мороз // Право України. – 2007. – № 8. – С. 47–51.
5. Нужна О. Товарні біржі як важлива складова інфраструктури агропромислового ринку / О. Нужна // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 9. – С. 33–36.

Дудяк Р., Бугіль С. Функціонування товарних бірж в Україні

Розглянуто суть та необхідність функціонування й розвитку товарних бірж в Україні. Висвітлено актуальні проблеми розвитку товарних бірж в умовах економічної кризи. Проаналізовано основні тенденції та закономірності розвитку вітчизняних товарних бірж за досліджуваний період. Виявлено основні причини неефективного функціонування біржового аграрно-товарного ринку України. Запропоновано напрями вдосконалення функціонування товарних бірж в Україні.

Ключові слова: біржа, товарообмін, товарна біржа, брокерська фірма, економічна криза, спотова угода, форвардна угода, кон'юнктура ринку, ф'ючерсний контракт, біржова торгівля.

Dudiak R., Bugil S. Functioning of commodity exchanges in Ukraine

The essence and necessity of the operation and development of commodity exchanges in Ukraine have been considered. Actual problems of development of commodity exchanges in Ukraine during the economic crisis have been showed. The basic trends and patterns of domestic commodity exchanges over the investigated period have been analyzed. The basic reasons of inefficient functioning of agro-commodity exchange market of Ukraine have been discovered. Directions improve the functioning of commodity exchanges in Ukraine have been proposed.

Key words: exchange, barter, commodity exchange, brokerage firm, the economic crisis, the spot contract, forward contract, market conditions, futures contracts, exchange trade.

Дудяк Р., Бугиль С. Функционирование товарных бирж в Украине

Рассмотрена сущность и необходимость организации функционирования и развития товарных бирж в Украине. Отражены актуальные проблемы развития товарных бирж в условиях экономического кризиса. Проанализированы основные тенденции и закономерности развития отечественных товарных бирж за исследуемый период. Обнаружены основные причины неэффективного функционирования биржевого товарного рынка Украины. Предложены направления совершенствования функционирования товарных бирж в Украине.

Ключевые слова: биржа, товарообмен, товарная биржа, брокерская фирма, экономический кризис, спотовое соглашение, форвардное соглашение, конъюнктура рынка, фьючерсный контракт, биржевая торговля.